

KOSZTY SĄDOWE W SPRAWACH CYWILNYCH,
INSTYTUCJA ZWOLNIENIA Z KOSZTÓW SĄDOWYCH W
POSTĘPOWANIU CYWILNYM, PEŁNOMOCNIK Z URZĘDU
W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

*„Prowadzenie Punktu Nieodpłatnej Pomocy Prawnej, świadczenia nieodpłatnego
poradnictwa obywatelskiego oraz wykonywanie zadań z zakresu edukacji
prawnej w roku 2024” współfinansowany ze środków Urzędu Miasta Nowego
Sącza*

Radca prawny Władysław Pasoń

2024r.

ZASADA ODPŁATNOŚCI PROCEDURY CYWILNEJ

- ▶ Prawo do sądu jest jednym z podstawowych praw gwarantowanych jednostce w państwach demokratycznych, a istnienie modelu odpłatnego procesu cywilnego nie stoi w sprzeczności z prawem dostępu do sądu.
- ▶ Co do zasady, postępowanie cywilne jest odpłatne, w tym sensie, że od strony wszczynającej postępowanie pobierana jest opłata sądowa, a w toku sprawy również inne koszty, które wygeneruje postępowanie.
- ▶ Koszty postępowania służą osiągnięciu należytej sprawności organizacyjnej i orzeczniczej sądów oraz selekcji roszczeń szykanujących i oczywiście niezasadnych od roszczeń uzasadnionych, mających na celu ochronę praw i wolności jednostki. Koszty sądowe spełniają liczne funkcje: społeczne, fiskalne, a także służebne wobec wymiaru sprawiedliwości *(zob. J. Kot, Zwolnienie od kosztów sądowych w świetle doktryny i orzecznictwa Sądu Najwyższego, „Palestra” 1982/6-7, s. 28)*

PODSTAWY PRAWNE

- ▶ Regulacje dotyczące kosztów sądowych w sprawach cywilnych i zasad ich zwrotu pomiędzy stronami regulują w szczególności:

Ustawa z dnia 28 lipca 2005 r.
o kosztach sądowych w
sprawach cywilnych

Ustawa z dnia z dnia 17
listopada 1964 r. Kodeks
postępowania cywilnego

USTWA O KOSZTACH SĄDOWYCH W SPRAWACH CYWILNYCH – ZAKRES REGULACJI

- ▶ Ustawa o kosztach sądowych w sprawach cywilnych obejmuje zasady i tryb pobierania kosztów sądowych w sprawach cywilnych, zasady ich zwrotu, wysokość opłat w sprawach cywilnych, zasady zwalniania od kosztów sądowych oraz umarzania, rozkładania na raty i odraczania terminu zapłaty należności sądowych.
- ▶ Ustawa reguluje więc relacje stron stosunków procesowych.
- ▶ Przez sprawy cywilne należy rozumieć sprawy załatwiane w postępowaniu cywilnym.
- ▶ Sprawami cywilnymi w znaczeniu materialnym są sprawy wynikające ze stosunków z zakresu prawa cywilnego, rodzinnego i opiekuńczego oraz prawa pracy (art. 1 ustawy z 17.11.1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego, Dz.U. z 2021 r. poz. 1805 ze zm.). Natomiast sprawami cywilnymi w znaczeniu formalnym są inne sprawy (przede wszystkim sprawy administracyjne), które na mocy szczególnego przepisu zostały przekazane do załatwienia w postępowaniu cywilnym sądowi powszechnemu.

KOSZTY SĄDOWE

- ▶ Do uiszczenia kosztów sądowych obowiązana jest strona, która wnosi do sądu pismo podlegające opłacie lub powodujące wydatki, chyba że ustawa stanowi inaczej.
- ▶ Zgodnie z omawianą ustawą, na koszty sądowe w postępowaniu cywilnym składają się:

OPŁATY

WYDATKI

OPŁATY SĄDOWE

- ▶ Opłaty są częścią składową kosztów sądowych.
- ▶ Opłaty są dochodem budżetu Skarbu Państwa (opłaty nie są daniną publiczną).
- ▶ Opłaty dzielą się na dwie grupy, tj.:
 - opłaty od pism;
 - opłaty kancelaryjne.
- ▶ Konsekwencją nieuiszczenia opłaty jest niepodjęcie przez sąd czynności na skutek wniesionego pisma.
- ▶ Opłacie podlega pismo, jeżeli przepis ustawy przewiduje jej pobranie.
- ▶ Przepis wymienia tylko przykładowe pisma podlegające opłacie. Pozostałe rodzaje takich pism wymienione zostały w przepisach szczególnych.
- ▶ Przez pismo wnoszone do sądu rozumie się również składany ustnie do protokołu pozew, wniosek wszczynający innego rodzaju postępowanie lub inny wniosek, jeżeli podlega opłacie.

PISMA PODLEGAJĄCE OPŁACIE SĄDOWEJ

- pozew i pozew wzajemny;
- pismo zawierające oświadczenie o rozszerzeniu powództwa lub jego zmianie w sposób powodujący wzrost wartości przedmiotu sporu;
- apelacja i zażalenie;
- skarga kasacyjna i skarga o stwierdzenie niezgodności z prawem prawomocnego orzeczenia;
- sprzeciw od wyroku zaocznego;
- zarzuty od nakazu zapłaty;
- interwencja główna i uboczna;
- wniosek:
 - a) o wszczęcie postępowania nieprocesowego,
 - b) o ogłoszenie upadłości,
 - c) o wpis i wykreślenie w księdze wieczystej,
 - d) o wpis w Krajowym Rejestrze Sądowym i w rejestrze zastawów oraz o zmianę i wykreślenie tych wpisów;
- ▶ skarga:
 - a) o wznowienie postępowania,
 - b) o uchylenie wyroku sądu polubownego,
 - c) na orzeczenie referendarza sądowego,
 - d) na czynności komornika;

OPŁATY KANCELARYJNE

- ▶ Strony i uczestnicy postępowania mają prawo przeglądać akta sprawy i otrzymywać odpisy, kopie lub wyciągi z tych akt.
- ▶ Opłacie kancelaryjnej podlega wniosek o wydanie na podstawie akt:
 - odpisu,
 - wypisu,
 - zaświadczenia,
 - wyciągu,
 - innego dokumentu oraz kopii,
 - wniosek o wydanie odpisu księgi wieczystej.

WYDATKI SĄDOWE

- ▶ Wydatki są częścią składową kosztów sądowych.
- ▶ Wydatek stanowi kwota precyzyjnie ustalona i rzeczywiście poniesiona w związku z dokonywaną czynnością procesową strony lub sądu (np. wydatek za sporządzenie opinii przez biegłego).
- ▶ Konsekwencją nieuiszczenia wydatków jest pominięcie przez sąd czynności na skutek pisma powodującego wydatki.
- ▶ Gdy podjęcie czynności wymagane jest z urzędu, wydatki tymczasowo ponosi Skarb Państwa, a orzeczeniu kończącym sprawę sąd orzeka o ewentualnym obowiązku zwrotu wydatków przez stronę postępowania.

PRZYKŁADOWE WYDATKI SĄDOWE

- koszty podróży strony zwolnionej od kosztów sądowych związane z nakazaniem przez sąd jej osobistym stawiennictwem;
- Zwrot kosztów podróży i noclegu oraz utraconych zarobków lub dochodów świadków;
- wynagrodzenie i zwrot kosztów poniesionych przez biegłych, tłumaczy oraz kuratorów ustanowionych dla strony w danej sprawie;
- zryczałtowane koszty przeprowadzenia dowodu z opinii opiniodawczego zespołu sądowych specjalistów;
- wynagrodzenie należne innym osobom lub instytucjom oraz zwrot poniesionych przez nie kosztów;
- koszty przeprowadzenia innych dowodów;
- koszty przewozu zwierząt i rzeczy, utrzymywania ich lub przechowywania;
- koszty ogłoszeń;
- koszty osadzenia i pobytu w areszcie;
- ryczałty należne kuratorom sądowym za przeprowadzenie wywiadu środowiskowego w sprawach: o unieważnienie małżeństwa, o rozwód oraz separację, a także za uczestniczenie przy ustalonych przez sąd kontaktach rodziców z dziećmi;
- koszty wystawienia zaświadczenia przez lekarza sądowego;
- koszty mediacji prowadzonej na skutek skierowania przez sąd.

ZWOLNIENIE Z KOSZTÓW SĄDOWYCH

- ▶ Strona w całości zwolniona od kosztów sądowych z mocy ustawy nie uiszcza opłat sądowych i nie ponosi wydatków, które obciążają tymczasowo Skarb Państwa.
- ▶ Na wniosek strony, sąd może zwolnić stronę od kosztów sądowych w całości lub w części, jeżeli uzna, że strona jest w stanie ponieść tylko część tych kosztów (częściowe zwolnienie od tych kosztów może polegać na zwolnieniu od poniesienia albo ułamkowej lub procentowej ich części, albo określonej ich kwoty, albo niektórych opłat lub wydatków)
- ▶ Zwolnienia od kosztów sądowych może się domagać osoba fizyczna, jeżeli złoży oświadczenie, z którego wynika, że nie jest w stanie ich ponieść bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny lub ich poniesienie narazi ją na taki uszczerbek.
- ▶ Do wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych powinno być dołączone oświadczenie obejmujące szczegółowe dane o stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania osoby ubiegającej się o zwolnienie od kosztów. Oświadczenie sporządza się według ustalonego wzoru.

SPOSÓB I FORMA ZŁOŻENIA WNIOSKU O ZWOLNIENIE Z KOSZTÓW SĄDOWYCH

- ▶ Wniosek o przyznanie zwolnienia od kosztów sądowych należy zgłosić na piśmie lub ustnie do protokołu w sądzie, w którym sprawa ma być wytoczona lub już się toczy. W razie złożenia wniosku ustnie do protokołu, oświadczenie, o którym mowa powyżej, może być złożone także do protokołu.

- ▶ W razie oddalenia wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych strona nie może ponownie domagać się zwolnienia powołując się na te same okoliczności, które stanowiły uzasadnienie oddalonego wniosku.
- ▶ Ponowny wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych oparty na tych samych okolicznościach jest niedopuszczalny i pozostawia się go w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności.
- ▶ Zwolnienie od kosztów sądowych nie zwalnia strony od obowiązku zwrotu kosztów procesu przeciwnikowi.
- ▶ Sąd może zarządzić stosowne dochodzenie, jeżeli na podstawie okoliczności sprawy lub oświadczeń strony przeciwnej powziął wątpliwości co do rzeczywistego stanu majątkowego strony domagającej się zwolnienia od kosztów sądowych lub z niego korzystającej.
- ▶ Sąd cofa zwolnienie od kosztów sądowych, jeżeli okazało się, że okoliczności, na podstawie których je przyznano, nie istniały lub przestały istnieć. W obu wypadkach strona obowiązana jest uiścić wszystkie przepisane opłaty oraz zwrócić wydatki.
- ▶ Stronę, która uzyskała zwolnienie od kosztów sądowych na podstawie świadomego podania nieprawdziwych okoliczności, sąd, cofając zwolnienie, skazuje na grzywnę w wysokości do 1000 złotych. Niezależnie od obowiązku uiszczenia grzywny strona powinna uiścić wszystkie przepisane opłaty i pokryć obciążające ją wydatki.
- ▶ Postanowienie o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych lub o cofnięciu takiego zwolnienia doręcza się tylko stronie, która złożyła wniosek o zwolnienie od kosztów.
- ▶ Roszczenie Skarbu Państwa o uiszczenie kosztów sądowych przedawnia się z upływem trzech lat, licząc od dnia, w którym nastąpiło prawomocne zakończenie sprawy.

ZWROT KOSZTÓW POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

- ▶ Zgodnie z przepisami Kodeksu Postępowania Cywilnego, strona przegrywająca sprawę obowiązana jest zwrócić przeciwnikowi na jego żądanie **koszty niezbędne do celowego dochodzenia praw i celowej obrony (koszty procesu)**.
- ▶ Od kwoty zasądzonej tytułem zwrotu kosztów procesu należą się odsetki, w wysokości odsetek ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego, za czas od dnia uprawomocnienia się orzeczenia, którym je zasądzone, do dnia zapłaty.
- ▶ Do niezbędnych kosztów procesu prowadzonego przez stronę osobiście lub przez pełnomocnika, który nie jest adwokatem, radcą prawnym lub rzecznikiem patentowym, zalicza się poniesione przez nią koszty sądowe, koszty przejazdów do sądu strony lub jej pełnomocnika oraz równowartość zarobku utraconego wskutek stawiennictwa w sądzie.

NIEZBĘDNE KOSZTY POSTĘPOWANIA CYWILNEGO

- ▶ Do niezbędnych kosztów procesu prowadzonego przez stronę zalicza się:
 - poniesione przez nią koszty sądowe, koszty przejazdów do sądu strony oraz równowartość zarobku utraconego wskutek stawiennictwa w sądzie;
 - wynagrodzenie pełnomocnika (adwokata, radcę prawnego), jednak nie wyższe niż stawki opłat określone w odrębnych przepisach i wydatki jednego pełnomocnika;
 - koszty mediacji prowadzonej na skutek skierowania przez sąd.

WZAJEMNE ZNIESIENIE LUB ROZDZIELENIE KOSZTÓW POSTĘPOWANIA

- ▶ W razie częściowego tylko uwzględnienia żądań koszty będą wzajemnie zniesione lub stosunkowo rozdzielone. Sąd może jednak włożyć na jedną ze stron obowiązek zwrotu wszystkich kosztów, jeżeli jej przeciwnik uległ tylko co do nieznaczącej części swego żądania albo gdy określenie należnej mu sumy zależało od wzajemnego obrachunku lub oceny sądu.
 - ▶ Zwrot kosztów należy się pozwanemu pomimo uwzględnienia powództwa, jeżeli nie dał powodu do wytoczenia sprawy i uznał przy pierwszej czynności procesowej żądanie pozwu.
 - ▶ W wypadkach szczególnie uzasadnionych sąd może zasądzić od strony przegrywającej tylko część kosztów albo nie obciążać jej w ogóle kosztami.
 - ▶ Koszty procesu, w którym zawarto ugodę, znosi się wzajemnie, jeżeli strony nie postanowiły inaczej.
-

PEŁNOMOCNIK Z URZĘDU W POSTĘPOWANIU CYWILNYM

- ▶ Strona zwolniona przez sąd od kosztów sądowych w całości lub części, może domagać się ustanowienia adwokata lub radcy prawnego.
- ▶ Osoba fizyczna, niezwolniona przez sąd od kosztów sądowych, może się domagać ustanowienia adwokata lub radcy prawnego, jeżeli złoży oświadczenie, z którego wynika, że nie jest w stanie ponieść kosztów wynagrodzenia adwokata lub radcy prawnego bez uszczerbku utrzymania koniecznego dla siebie i rodziny.

SPOSÓB I FORMA ZŁOŻENIA WNIOSKU O USTANOWIENIE PEŁNOMOCNIKA Z URZĘDU

- ▶ Wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego strona zgłasza wraz z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych lub osobno, na piśmie lub ustnie do protokołu, w sądzie, w którym sprawa ma być wytoczona lub już się toczy.
- ▶ Osoba fizyczna dołącza do wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego oświadczenie obejmujące szczegółowe dane o swoim stanie rodzinnym, majątku, dochodach i źródłach utrzymania. Oświadczenie sporządza się według ustalonego wzoru. Jeżeli wniosek o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego składany jest łącznie z wnioskiem o zwolnienie od kosztów sądowych, osoba fizyczna dołącza tylko jedno oświadczenie.

- ▶ Sąd uwzględni wniosek, jeżeli udział adwokata lub radcy prawnego w sprawie uzna za potrzebny.
- ▶ O wyznaczenie adwokata lub radcy prawnego sąd zwraca się do właściwej okręgowej rady adwokackiej lub rady okręgowej izby radców prawnych.
- ▶ Właściwa okręgowa rada adwokacka lub rada okręgowej izby radców prawnych, wyznacza adwokata lub radcę prawnego niezwłocznie, nie później jednak niż w terminie dwóch tygodni, zawiadamiając o tym sąd. W zawiadomieniu właściwa okręgowa rada adwokacka lub rada okręgowej izby radców prawnych wskazuje imię i nazwisko wyznaczonego adwokata lub radcy prawnego oraz jego adres do doręczeń.
- ▶ Podstawą oddalenia wniosku nie może być skorzystanie przez osobę fizyczną z nieodpłatnej pomocy prawnej lub nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego, o których mowa w ustawie z dnia 5 sierpnia 2015 r. o nieodpłatnej pomocy prawnej, nieodpłatnym poradnictwie obywatelskim oraz edukacji prawnej (Dz. U. z 2021 r. poz. 945).
- ▶ W razie oddalenia wniosku o ustanowienie adwokata lub radcy prawnego strona nie może ponownie domagać się ustanowienia adwokata lub radcy prawnego, powołując się na te same okoliczności, które stanowiły uzasadnienie oddalonego wniosku.
- ▶ Ponowny wniosek, jest niedopuszczalny i pozostawia się go w aktach sprawy bez żadnych dalszych czynności.
- ▶ Sąd cofnie ustanowienie adwokata lub radcy prawnego, jeżeli okaże się, że okoliczności, na których podstawie je przyznano, nie istniały lub przestały istnieć.

SKUTKI USTANOWIENIA PEŁNOMOCNIKA Z URZĘDU

- ▶ Ustanowienie adwokata lub radcy prawnego przez sąd jest równoznaczne z udzieleniem pełnomocnictwa procesowego.
- ▶ Adwokat lub radca prawny ustanowiony przez sąd jest obowiązany zastępować stronę w zakresie:
 - 1) wszystkich łączących się ze sprawą czynności procesowych, nie wyłączając powództwa wzajemnego, skargi kasacyjnej, skargi o wznowienie postępowania i postępowania wywołanego ich wniesieniem, jak też wniesieniem interwencji głównej przeciwko mocodawcy;
 - 2) wszelkich czynności dotyczących zabezpieczenia i egzekucji;
 - 3) udzielenia dalszego pełnomocnictwa procesowego adwokatowi lub radcy prawnemu;
 - 4) zawarcia ugody, zrzeczenia się roszczenia albo uznania powództwa, jeżeli czynności te nie zostały wyłączone w danym pełnomocnictwie;
 - 5) odbioru kosztów procesu od strony przeciwnej.